

Türkiye'ye Sığınan Kadınların Problemleri: Isparta Örneği¹

Prof. Dr. Elif YÜKSEL OKTAY

Yalova Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
elifsel@gmail.com

Doç. Dr. Muharrem ES

Yalova Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
muharrem_es@hotmail.com

Özet

Küreselleşme ile beraber sermayenin ve malların ulusötesi hareketlerinin yanı sıra uluslararası göç hareketlerinde de artış olmuştur. Göç edenler ekonomik nedenlerin yanı sıra sivil savaşlar, ülkelerindeki karmaşıklıklar, siyasi nedenler, ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri nedenleriyle de göç etmektedirler. Ülkesinde ırk, din, sosyal konum, siyasal düşünce ya da ulusal kimliği nedeniyle kendisini baskı altında hissederek kendi devletine olan güvenini kaybeden, kendi devletinin ona tarafsız davranmayacağını düşüncesi ile ülkesini terkedip, başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi o ülke tarafından soruşturma aşamasındaki kişiye sığınmacı, talebi kabul edilen kişilere ise mülteci adı verilir. Günümüzde Türkiye kaynak ülke olmasının yanı sıra hem transit ülke, hem de hedef ülke olarak uluslararası göç hareketlerine konu olmaktadır. Türkiye'deki sığınmacıların büyük bir bölümünü kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Isparta mültecilerin ve sığınmacıların yerleştirildikleri uydu şehirlerden biri olup, Türkiye'nin güneyinde yer almaktadır. Bu kişilerin büyük bir bölümü kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Aileleriyle göç edenler kiralık evlerde yaşamaktayken; yalnız gelen kadınlar, çocuklar ve erkekler kendilerine tahsis edilmiş binalarda yaşamaktadırlar. Bu çalışmada Isparta'da yaşayan sığınmacı kadınlarla yüzyüze yapılan görüşme tekniğiyle anket uygulanarak yaşadıkları problemler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Sığınmacı Kadın, Isparta

The Problems of Assylum Seeker Women in Turkey: Isparta Case

Abstract

Together with globalization, increase occurred in international movement besides the national movements of capital and goods. Immigrants immigrate not only due to economic reasons but also due to civil wars, conflicts in their countries, political reasons, discrimination and violation of human rights. On the other hand, people who feel themselves under pressure due to their race, religion, social position, political idea or national identity and lose their trust to their countries and accordingly leave their country with the consideration that their country will not behave impartial to them and seek refuge in another country and that this demand is under investigation in that country, is called defector and when their demand is accepted they are called refugee. Today Turkey is a source country, a transit country and a target country in terms of international migration movements. The majority of defectors in Turkey are women and children. Isparta is one of the satellite cities

---

¹ Bu çalışma Doğu Akdeniz Üniversitesi tarafından 25-27 Mart 2015 tarihleri arasında düzenlenmiş " 5. Uluslararası Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Konferansı"nda sunulmuş bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

where assylum seeker are located and is in southern section of Turkey. Majority of these people are women and children. While immigrants who are together with their familied live in rented houses, lonely women, children and men live in buildings assigned to them. In this study the assylum seeker women living in Isparta are tried to be identified by using face to face interview.

Key Words: International Migration, Assylum Seeker Women, Isparta

GİRİŞ

Uluslararası göç hareketleri insanlık tarihi kadar eskidir. Ekonomik nedenlerin yanı sıra, kişinin ülkesinde hayatını tehlikeye sokan siyasi, askeri, ailevi ve ekolojik nedenler başka bir ülkede yaşama isteği doğurur. Bu kişiler ya yasal yollarla başka bir ülkeye göç ederler, ki buna düzenli göç denir. Ya da bazen yalnız, bazen de ailesleriyle beraber çoğunlukla hiç tanımadıkları bir ülkeye yasa dışı yollarla girmeye kalkarlar veya sığınma talebinde bulunurlar. Bu durum düzensiz göçün gerçekleştiğini gösterir.

Bir ülkede sığınmacı olan kişi bir çok problemle karşı karşıya kalır. Özellikle yalnız veya çocuklarıyla başka bir ülkeye göç eden kadınlar bu durumdan erkeklere nazaran daha olumsuz etkilenirler. Yalnızdırlar, ayrımcılığa, cinsel tacize uğrama riskleri büyüktür. Girdikleri işlerde olumsuz çalışma koşullarına maruz kalabilirler, hatta köle gibi çalıştırılabilirler. İnsan ticaretine de maruz kalma riskleri fazla olan bu kadınlar bazen fuhuş sektöründe de istemedikleri halde çalışmak zorunda kalabilirler.

Türkiye hem göç veren (kaynak) ülke, hem transit ülke, hem de hedef ülkedir. Son yıllarda çok büyük oranda yalnız veya çocuklarıyla göç eden kadınların akınına uğramıştır. Türkiye'ye sığınan kişiler uydu kentlere yerleştirilmektedir. Uydu kentler İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Isparta bu uydu kentlerden biridir. Bu çalışmada ekonomik gerekçelerle gerçekleştirilen uluslararası göç ve kadın sığınmacıların durumu ele alınarak, Isparta İl'inde sığınmacı kadınların yaşadığı problemler incelenmektedir.

1. Genel Olarak Uluslararası Göç

1.1. Uluslararası Göçe İlişkin Kavramlar

Uluslararası göç esas olarak kişilerin kendi ülkelerinden ayrılıp daha iyi bir hayat yaşamak için başka ülkelere gitmesidir. Bilim adamları dünyadaki ilk göçün 50.000 veya 60.000 yıl önce gerçekleştiğini düşünmektedirler. Arkeolojik, genetik ve dille ilgili delillere bakılarak ilk kıtalar arası göçün Afrika'dan bugün Ortadoğu olarak bilinen bölgeye; oradan Arap Yarımadası, Hindistan civarı, Güney Doğu Asya ve muhtemelen Avustralya'ya, sonra da Kuzey Avrupa, Orta Asya ve Bering Boğazı aracılığıyla Kuzey ve Güney Amerika'ya gerçekleştiği düşünülmektedir (Keeley, 2009:21).

Uluslararası göçe ilişkin bir tanım da düzensiz göçtür. Düzensiz göç; bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamak anlamına gelmektedir. Düzensiz göç hedef, transit ve kaynak ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir konudur. Düzensiz göç; hedef ülkeler (kişilerin ülkelerinden ayrılarak gitmek istedikleri ülke) için ülkelere

yasadışı yollardan gelen veya yasal yollarla gelip yasal çıkış süreleri içerisinde çıkmayan kişilerin göçünü kapsarken; kaynak ülke (kişilerin ayrıldığı ülke) için ülkesini terk ederken gerekli prosedürlere uymayarak ülke sınırlarını geçen kişileri kapsar. Transit ülkeler açısından ise kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülke sınırını terk eden kişiler akla gelmektedir (http://www.goc.gov.tr/icerik3/genel-bilgi_409_422_423, 30.03.2015).

Kişilerin uyruğunda bulunduğu veya ikamet ettiği devletin çeşitli baskıları nedeniyle ya da ayrımcı yasal veya siyasi kovuşturmalar nedeniyle veya can güvenliğini sağlamak amacıyla ülkelerini terk ederek yabancı bir ülkeye, diplomatik temsilciliğine, konsolosluk binalarına, savaş veya devlet gemilerine giriş yapmak suretiyle bu devletin korumasını isteme hakkına sığınma veya eski tabirle iltica denilmektedir. Bu tanım çerçevesinde bireysel sığınma olabileceği gibi toplu sığınma da olabilmektedir. Daha iyi yaşam koşullarını elde etmek için gelenler ise sığınmacı statüsünde tanımlanmazlar. Bu bakımdan bazen sığınmacı ile göçmen karıştırılabilmektedir. Bu iki kavram hukuk yönünden birbirinden farklıdır. Sığınmacı özellikle siyasi, dinsel, kültürel, ideolojik gibi çeşitli baskılar nedeniyle başka bir ülkeye gelen kişi olarak tanımlanır (Dalar ve Diğerleri, Aralık 2013: 343).

Göçmen tüm uluslararası hukuk belgelerinde sayılan siyasi kriterler nedeniyle değil de, sırf ekonomik nedenlerle, daha müreffeh bir hayat standardı yakalayabilmek için vatandaşı olduğu ülkeden bir başka ülkeye göçen kişiye denir. Göçmenler, vatandaşı oldukları ülkenin korumasından yararlanmaya devam ederler ve bu yolculuğa kendi istek ve arzuları ile çıkarlar. Göçmen kabul eden ülkeler, göçmen politikalarına bağlı olarak kendilerine yapılan başvuruları kabul veya reddedebilirler (Kılıç, 2009:47). Göçmenleri mülteci ve sığınmacılardan ayıran en önemli özellik bu kimselerin ülkelerinden siyasi nedenlerle değil, sırf ekonomik sebeplerle ve daha iyi bir yaşam sürme umuduyla ayrılmış olmalarıdır.

Göçmen kendi ülkesinden ayrılırken ve/veya yolu üzerinde bulunan ülkeden geçerken ve/veya göç etmeyi tasarladığı ülkeye girişinde ve/veya bu ülke(ler)de bulunduğu süre içinde o ülkenin yasalarına uyup uymama durumuna göre, yasal göçmen ya da yasa dışı göçmen olarak da tanımlanabilmektedir. Diğer taraftan günümüzde oldukça yaygın olmakla birlikte, ne zaman hangi yönde olacağı kestirilemeyen, göç eden kitlenin sosyal, demografik ve ekonomik özelliklerinin çok çabuk değiştiği transit, mekik ve sığınmacı göçlerini kapsayan göçe “düzensiz/düzenlenmemiş göç (irregular/not regulated migration)” adı verilmektedir. Düzensiz göç türlerinden biri olan transit göç, asıl ulaşılacak istenen ülkeye giderken başka bir ülkede geçici bir süre için kalınmasına (Afgan bir göçmenin Türkiye üzerinden Avrupa'ya göç etmesi gibi); mekik göç ise belirli bir süre için bir ülkeye gidip bir süre sonra geri dönülmesi döngüsüne (Ukrayna-Türkiye arasında bavul ticareti gibi) vurgu yapmaktadır (Yılmaz, Kış 2014: 1687). Düzensiz göçü yaratan yasal sorunlar ülkeye giriş, oturma ya da çalışma izinlerinden kaynaklanmaktadır.

Başka ülkelere sığınmak ve oralarda yaşamak zorunda olan sığınmacılar diğer vatandaşların sahip oldukları iki olanaktan yoksundurlar: Biri hayatını,

özgürlüğünü veya servetini tehlikeye koymadan vatandaşı olduğu devletine dönmemek, diğeri de sığınmacının bulunduğu yabancı ülkede vatandaşı olduğu devletin diplomatik korumasından yararlanamamak. Bu kişilerin, devletleri tarafından vatandaşlıktan çıkarılmış olmaları da mümkündür. Ülkelerini iç ve dış savaş gibi siyasal silahlı çatışmalar nedeniyle terk etmek zorunda kalan kişiler kısa süreli sığınmacı olup, çatışma durumunun sona ermesi halinde ülkelerine dönebilmektedirler. Yaşadıkları devletin siyasal baskı ve ayrımcı yasal ve idari ayrımcılıkları nedeniyle ülkelerini terk ederek yabancı devletlere sığınan kişiler ise uzun süreli sığınmacı statüsünde değerlendirilmektedirler (Dalar ve Diğerleri, Aralık 2013: 343).

Günümüzde mülteci “refugee” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmakta, sığınmacı ise “asylum seeker” kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu iki kelimenin anlamı aynı olmayıp; iltica etme hakkı ve bunun sonucu mülteci olma; hukuki bir statünün kazanılmasını, sığınma hakkı ile sığınmacı olmak ise, hukuki bir statünün kazanılmasından çok fiili ve sığınan ülkenin yasalarından mülteciler gibi yararlanılmasını öngörmeyen kısa süreli bir barınma durumunu ifade etmektedir. Mülteci, mültecilik statüsü hukuken kabul edilmiş olan bir yabancıyı ifade ederken; sığınmacı ise mültecilik statüsü incelenen ve bu sebeple kendisine geçici koruma sağlanan kişi anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle “sığınmacı”, mülteci statüsü almak için henüz başvuru yapmamış veya yaptığı başvuruya cevap bekleyen kişidir. Ancak her sığınmacı mutlaka mülteci olarak tanınmak zorunda değildir. Ancak başvurularına olumlu yanıt aldıktan sonra artık bu kişiler sığınmacı olmaktan çıkarak mülteci olarak kabul edilirler (Özcan, 2005:22-23).

Mülteciliğe ilişkin en önemli uluslararası sözleşme 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi”dir. 1954 yılında yürürlüğe giren Sözleşme’nin 1. maddesinde mülteci, “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs” şeklinde tanımlanmıştır. Görüldüğü gibi mülteci tanımının kapsamı, tarihi ve coğrafi açıdan daraltılmıştır. Öncelikle tarihsel anlamda yapılan kısıtlama ile 1 Ocak 1951 sonrasında şartları tamamıyla uygun olsa bile bu kişilerin sözleşme kapsamına alınmasının önüne geçilmiştir. Coğrafi kısıtlama ise daha esnek. Taraf ülkeler mülteci kavramının kapsamını isterlerse sadece Avrupa ile sınırlandırabilecek, isterlerse hiçbir kısıtlama olmadan dünyadaki tüm mülteci olaylarını kapsayacak şekilde geniş olarak değerlendirebileceklerdir. Sözleşme 1 Ocak 1951 yılından sonraki olayları kapsamamakta ve önemli bir eksiklik olarak “sığınma hakkında” hiçbir şekilde bahsedilmemektedir. Bununla beraber Sözleşme’nin 33. Maddesi “mültecileri zulüm görme riski olan yere geri göndermeme” ilkesini içermektedir (Özcan, 2005:13-15).

Cenevre Sözleşmesi’ndeki tarihi kısıtlama nedeniyle mülteci durumuna düşen bir çok kişinin Sözleşme’den yararlanamaması ve Avrupa sınırları

dışında yüz binlerce kişinin mülteci durumuna düşmesi Sözleşme'deki kısıtlamaların ortadan kaldırılması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu amaçla 16 Aralık 1966 tarihinde BM Genel Kurulu, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolü kabul etmiştir. 2 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe giren Ek Protokol ile Cenevre Sözleşmesi'ndeki "1 Ocak 1951'den önce" kelimeleri kaldırılarak bu zaman kısıtlamasından dolayı mülteci sayılmayan kişiler de kapsama alınmıştır (Özcan, 2005:16-17).

Mülteci kavramına Cenevre Sözleşmesi'nden önce İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde de değinilmiştir. Beyanname'nin 14. maddesine göre "Herkes zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir" (http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html, 02.02.2015).

Türk hukukuna göre ise mülteci, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder. Şartlı mülteci kavramı ise Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.

Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ni ve 1967 yılındaki ek protokolü, 1. maddedeki mekân bakımından öngörülen seçme hakkını kullanarak "Coğrafi Kısıtlama" ile kabul etmiştir. Buna göre şartlı mülteci; Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye'den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir (http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararası-koruma-cesitleri_409_546_548).

1967 Protokolüne coğrafi bakımdan çekince konulmasının sebebinde; ilk olarak Ortadoğu ve Asya bölgesindeki siyasi istikrarsızlığın ve karışıklığın mülteci akımına sebep olacağı ve bu mültecilerin transit geçit yolları üzerinde bulunan Türkiye'de kalacağı düşüncesi, ikinci olarak bu mülteci akımında Batılı ülkelerin Türkiye'yi tampon bölge olarak kullanma ihtimali etkili olmuştur (Türkoğlu, 2011:105).

Tablo 1: Sığınmacı ve Mülteciye İlişkin Kavramlar

	Geçerli Ulusal Mevzuat (11 Nisan 2014'e kadar geçerli)	Uluslararası Mevzuat (1951 Cenevre Sözleşmesi)	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (11 Nisan 2014 tarihinden sonra geçerlidir)
Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerden Gelenler	Mülteci	Mülteci	Mülteci
Avrupa Konseyi Dışında Kalan Ülkelerden Gelenler	Sığınmacı	Mülteci	Şartlı Mülteci
Statüsü Hakkında Henüz Kararı Olmayanlar	İltica/Sığınma Başvuru Sahibi	Sığınmacı	Başvuru Sahibi
Mülteci Statüsü Alamasa da Ülkesine Dönemeyenler	İkincil Koruma		İkincil Koruma

Kaynak: <http://www.refugeeinturkey.org/Turkiyede-iltica-Sureci-i7>, 01.03.2015.

Türkiye bağlamında kavramlara baktığımızda 11 Nisan 2014 tarihine kadar “mülteci statüsü almak için henüz başvuru yapmamış veya yaptığı başvuruya cevap bekleyen kişi” sığınmacı olarak kabul edilirken; bu tarihten itibaren bu kişiler şartlı mülteci olarak kabul edilmektedir. İkincil koruma kavramı ise mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>, 01.03.2015);

- Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder. Geçici koruma ise ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir.

Mültecilere ilişkin bir tanım da yerinde/mahallinde mültecilere ilişkin olmalıdır. Yerinde mülteci kavramı menşe ülkelerini terk ettiklerinde mülteci olmalarını gerektiren bir durum yok iken, sonradan buldukları ülkede gelişen olaylar nedeniyle mülteci durumuna giren kişileri ifade etmektedir. Sonradan gelişen olaylar menşe ülkede yapılan askeri darbeler veya sığınılan ülkede sonradan vatandaşı olduğu ülke aleyhinde yapılan siyasi çalışmalar gibi nedenler olabilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, başvuran kişinin eylemlerinin ülkesi tarafından nasıl algılandığıdır (<http://www.hyd.org.tr/multecielkitabi/kitap5.asp?idm=mands>, 01.05.2015).

1.2. Uluslararası Göç ve Kadın

1884 yılında Ravenstein'in “kadınların erkeklerden daha çok göçmen oldukları” tespitine karşın, kadınların göç sürecindeki konumları ve durumları özel olarak ele alınmamış ve kadınlar göç sürecinde daha çok bağımlı kişiler olarak ve aile içindeki konumlarına (eş, anne, genç kız) göre değerlendirilmiştir. Bu durum, genel olarak kadınların tüm yaşam alanlarında görünmezliğinin ve ikincilliğinin göç alanına da yansımaları olarak görülebilir. Ancak yaşamın tüm diğer alanlarında olduğu gibi göç deneyiminde de kadının görünür kılınması; kadınların özgül durumlarını

kavrama ve konuyla ilgili çözümler geliştirilirken kadınların gözönünde bulundurulmasını sağlama açısından önem taşımaktadır (Buz, 2007:37).

Göç konusundaki çalışmalar göçün karar alma, yola çıkma, yerleşikleşme veya geri dönmeyi barındıran süreçlerinde cinsiyet kimliğinin en az sosyoekonomik sınıf, ulusal kimlik ve kültür kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Kadınlar hem yabancı, hem kadın olarak yalnız başına veya ailesi ile birlikte göçmüş olmasından bağımsız iki misli sorun yaşayıp ikili şiddete maruz kalmaktadırlar (Çakmak, 2010:53). Toplumsal cinsiyet; eğitim fırsatları, bilgiye erişim, sağlık bilgisi ve düzeyi, aile sorumlulukları ve şiddet/ayırıcılık deneyimleri gibi yaşamın pek çok boyutunu olumsuz etkilemektedir. Günümüzde bazı ülkelerde bu konudaki farkındalık giderek artmakta, buna uygun göç politikaları uygulanmaktadır (Karadağ Çaman, Özvarış, Ekim-Aralık 2010:4).

1970'lerden itibaren küreselleşme ve neo-liberal dönüşüm sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan gelir dağılımdaki adaletsizlik ve yoksullaşma karşısında kadınların göç oranlarındaki artışlar hızlanmıştır. Ekonomik nedenlerin dışında savaş, çatışma ortamları nedeniyle de kadınlar bazen yalnız, bazen eşleri ve çocuklarıyla bazen de sadece çocuklarıyla ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmaktadırlar. Sığınmacı duruma düşmek tüm bireyleri olumsuz etkilemekte, özellikle kadınlar ve çocuklar üzerinde bu olumsuz etkiler daha fazla ortaya çıkmaktadır.

Türkiye başta Suriyeli kadınlar olmak üzere çok sayıda yabancı kadının ülkesindeki savaş, çatışma ortamı vs. gibi nedenlerle kendi canını ve ailesinin canını kurtarmak için sığındığı ülkelerin başında gelmektedir. Kendi ülkelerinde yaşadıkları savaşın izlerini taşıyan, tramvayı atlatamayan kadınlar bir anda hiç tanımadıkları bir ülkedeki yaşama ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Özellikle Suriyeli sığınmacı kadınların bir kısmı yalnız veya aileleriyle beraber kamplarda yaşarken, bir kısmı da kamplarda yer bulunmaması nedeniyle kamp dışında yaşamaktadırlar. Yoksulluk sığınmacıların en büyük sıkıntılarından biridir. Bunun farkında olan kişiler daha iyi bir yaşam vaadiyle sığınmacı kız çocuklarıyla evlenmek istemektedirler. Yoksulluktan kurtulmak için aileler kız çocuklarını bazen kendilerinden yaşça çok büyük kişilerle ikinci eş olarak evlendirmeye razı olmaktadır. Bu evlilikler hem küçük yaşta evlendirilen kız çocuklarını olumsuz etkilemekte, hem de toplum içerisinde huzursuzluklara ve sığınmacılara olumsuz gözle bakılmasına neden olmaktadır (Levent, Şubat 2014: 6-8).

Türkiye'de düzensiz göçün artmaya başladığı 1980'li yılların sonu, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine denk gelmektedir. Bu süreç Türkiye'ye yönelik kadın göçünün belirginleşerek gelişmesinde önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Eski Sovyet ülkelerinden bavul ticareti yapan ve çoğunluğunu kadınların oluşturduğu göçmenler, Türkiye'yle kendi ülkeleri arasında mekik göçü yaparak düzensiz göçün artmasına yol açmıştır. Bu süreçte, göçmen kadınların bir kısmı bavul ticaretinin yanı sıra seks işçiliği yapmaya da başlamıştır. Seks işçiliğinin yaygınlaşmasında özellikle Rusya, Ukrayna, Moldova ve Romanya'dan gelen kadınların büyük şehirler ve tatil beldelerindeki eğlence sektöründe iş bulmalarının payı olmuştur. Medyanın da etkisiyle, Türkiye'de göçmen kadınlar seks işçiliğiyle ön plana çıkmış; yaptıkları işe bakılmaksızın eski Sovyet Bloğu ülkelerinden gelen

tüm kadınlar için argoda seks işçisi anlamı yüklenmiş olan “nataşa” sıfatı kullanılmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler Türkiye’de göçmen kadınlara karşı önyargıların ve ayrımcı tutumların oluşmasına yol açmıştır. İlk dönemde büyük çoğunluğunu eski Sovyet ülkelerinden gelenlerin oluşturduğu göç dalgası, farklı amaçlarla değişik bölgelerden gelen göçmen kadınların artmasıyla devam etmiştir. Türkiye’ye geliş amaçları zaman içinde çeşitlenen göçmenler tezgâhtarlık, tercümanlık, modelistlik ve mankenlik gibi yeni iş alanlarında da çalışmaya başlamışlardır (Şahin, Aralık 2014:26).

Yukarıda da bahsedildiği gibi Türkiye Azerbaycan, Gürcistan, Moldova, Rusya Federasyonu ve Ukrayna’dan gelen bazı kadınlar için fuhuş sektöründe çalıştıkları bir hedef ülke niteliğindedir. Kadınlar genel olarak turist vizesiyle yasal yollardan ülkeye giriş yapmakta, vizeleri bittiğinde ise yasadışı olarak kalmaya devam etmektedirler. Polis yetkililerinin ifadesine göre kendi ülkelerinde araçlara borçlandıkları için ilk aylarda tümüyle aracı için çalışmakta ve kazandıkları paranın %40’ını almalarına izin vermektedirler. Hedef ülke konumundaki ülkelerin devletleri genellikle sınırları kapatmakta ve sömürülen bu kadınları sınır dışı etmektedirler (Toksöz, 2006:87).

Tüm dünyada sığınmacı kadınların en önemli sorunlarından biri istihdam konusudur. Sığınmacı oldukları için kaçak çalışmak zorunda kalan kadınlara genellikle piyasanın altında ücret verildiği için eğitim seviyeleri yüksek olsa bile yerli işçilerin çalışmak istemedikleri işlerde çalışmak zorunda kalmakta, anlaştıkları ücret eksik verilmekte, bazen de hiç verilmemektedir (Dedeoğlu, Gökmen, 2011:167). Meslek edindirme amacına yönelik olarak Türkiye’ye sığınan kadınları içeren projeler de hayata geçirilmeye başlanmıştır. Örneğin Adıyaman’da yaşayan 40 civarında Suriyeli kadın sığınmacıya yaşadıkları kampın yönetimi tarafından düzenlenen ve finanse edilen halı dokuma kursu projesi bunlardan biridir. Türk öğretmenler tarafından verilen kursta kadınlara geleneksel halı dokuma yöntemleri öğretilmekte, kadınlar dokudukları halıların satışından para kazanmaktadırlar. Meslek edindirme projeleri sadece kadın sığınmacılara yönelik değil, erkek sığınmacılara da yöneliktir (<http://www.unhcr.org.tr/?content=517>, 01.04.2015).

Sığınmacı kadınların bazıları çalışırken patronları tarafından cinsel tacize uğramakta ve kaçak çalıştıkları için sınır dışı edilirim korkusuyla yardım istemek ya da şikayetçi olmak için Polise ve Devlet otoritelerine başvurmamaktadırlar (Vaghefi, 2014:57). Birçoğu yasal haklarını da bilmemektedir.

Göç eden kadınlar kadın ve göçmen olarak çifte risk taşımaktadır. Göç kimi zaman kadın ve erkeğin aile ve toplum içindeki geleneksel rollerinde değişikliklere neden olmaktadır. Deneyimler farklı olmakla beraber, bir ülkeye yalnız başına göç ederek, yasal olarak çalışmaya başlayan kadınların göç deneyimleri, ailesiyle göç eden çalışmayan kadınlara göre genellikle daha olumlu olmaktadır. Evlenmek için ya da ailesiyle göç eden kadınlar ise çoğu zaman akraba ve arkadaşlarından oluşan sosyal destek ağlarını geride bırakmakta, göç ettikleri ülkede kültürel kimlik ve namuslarını korumak adına sosyal baskılar ile karşılaşabilmektedirler.

Günümüzde pek çok ülkede göçmen kadınların hakları ve ihtiyaçlarına yönelik özel politikalar bulunmamaktadır. Özellikle sağlıkla ilgili sorunlar

kadınlarda daha çok görülmektedir. Birçok ülkenin ulusal sağlık sistemi geçici göçmenlerin ya da vatandaş olmayanların yalnızca acil sağlık ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Çoğu göçmenin koruyucu sağlık hizmetlerinden yararlanamaması onların birçok hastalıkla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Bu duruma yasal olmayan göçmenlerde daha çok rastlanmaktadır. Bu kişiler sağlık çalışanları tarafından polise bildirim korkusuyla sağlık hizmetlerini kullanmaktan özellikle kaçınılmaktadırlar.

Sığınmacı kadınların bazıları insan ticaretine maruz kalmaktadırlar. BM verilerine göre dünya üzerinde her yıl iki milyon civarında kadının ve kız çocuğunun ticareti yapılmaktadır. Bosna, Kamboçya, Liberya, Peru, Somali ve Uganda'da savaş esnasında yaşanan toplu tecavüz vakaları bilinmektedir. Örneğin sadece Bosna savaşı sırasında en az yirmi bin, 1994 Ruanda soykırımında ise beş yüz bin kadının tecavüze uğradığı tahmin edilmektedir. Sierra Leone' de kendilerine anket uygulanan yerinden edilmiş ailelerin de %94'ü tecavüz, işkence ve cinsel kölelik de dâhil olmak üzere, cinsel saldırılara maruz kaldıklarını bildirmişlerdir (Mazlumder, Mayıs 2014: 15)

Bazı Sığınmacı kadınlar seks işçiliğine, ticari evliliklere ya da ev işleri, tarım işleri vb. işlerde çalışmaya zorlanmaktadırlar. Mağdur olan kadınların çoğu, duruma uyum sağlamaları için kendilerini alıkoyan kişiler tarafından tecavüze uğramakta, izole edilmekte ya da madde kullanımına alıştırılmaktadır. Bu kız çocukları ve kadınlar çoğu kez tekrar pazarlanmakta ve başka ülkelere kaçırılmaktadırlar. Mağdurlar sıklıkla post travmatik stres bozukluğu, depresyon, madde kullanımı vb. ruhsal sorunlarla karşılaşmakta, seks işçiliğine zorlanan kadınlar şiddet, HIV/AIDS de dâhil olmak üzere cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, istenmeyen gebelikler ve sosyal damgalanma ile karşı karşıya kalmaktadırlar. İnsan ticareti mağduru kadınların çoğu tüm bu sağlık sorunlarına rağmen uygun sağlık hizmetlerine ulaşamamaktadırlar (Karadağ Çaman, Özvarış, Ekim-Aralık 2010:5,10).

2. Türkiye'de Sığınmacılara İlişkin Mevcut Durum

Türkiye 1990'ların ilk yarısından itibaren sadece etnik Türkler'in göç ettikleri bir ülke olmanın ötesine geçmiş ve özellikle komşu ülkelerden ciddi oranlarda göç alan bir ülke olmuştur (Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, 2011: 195). Türkiye, günümüzde, nüfus hareketleri için geçiş ülkesi durumuna gelmiştir. Bunun yanı sıra, özellikle Doğu Avrupa Ülkelerinden gelen kişiler için varış ülkesi niteliği taşıyan Türkiye, söz konusu özelliği Türk soylu kişiler bakımından da göstermektedir. Hareket halindeki nüfusun bir kısmının, ekonomik nedenlerle göç eden göçmenler olduğu gerçeğinin yanında, önemli bir kısmının da doğu ile güney bölgelerden gelen, ülkelerinde; etnik, ideolojik ve dini baskılardan ötürü hapis, işkence veya ölüm cezası gibi zulüm tehditlerinden kaçan mülteciler olduğu açıktır. Özellikle 1980 sonrasında meydana gelen kitlesel nüfus hareketleri, Türkiye'yi büyük ölçüde etkilemiştir. Bu süreçte; 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384.000 kişi, 1923-1945 yılları arasında Balkanlardan 800 bin kişi, 1933-1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişi, 1988 yılında Halepçe katliamından sonra Irak'tan 51.542 kişi, 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişi, 1991 yılında Birinci Körfez Savaşından sonra Irak'tan 467.489 kişi, 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20.000 kişi, 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi, 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişi, Nisan 2011- Eylül 2013 arasında Suriye'de yaşanan iç

karışıklıklar nedeniyle yaklaşık 500 bin kişi Türkiye'ye göç etmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013: 9,12).

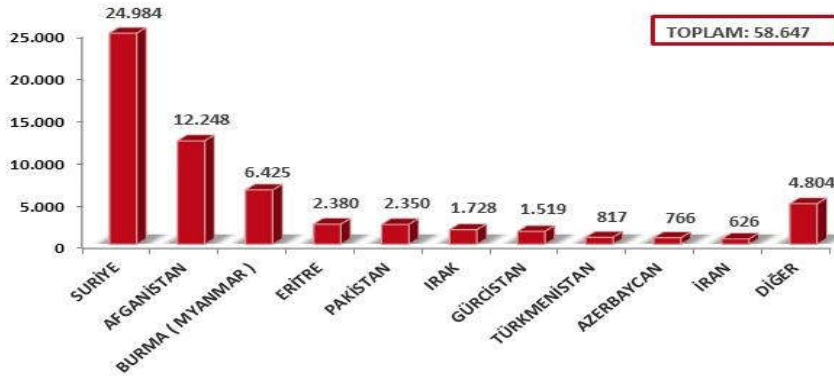
1988 yılındaki İran-İrak Savaşı sırasında 51.542, 1992-1997 yılları arasında Eski Yugoslavya'daki iç savaş sürecinde 20.000, 1989 yılı Mayıs-Ağustos aylarında Bulgaristan'dan sınır dışı edilen 345.000, Ağustos 1990 ile Nisan 1991 arasında Körfez Savaşı öncesi 7.489 ve sonrasında 460.000, 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olayların ardından 17.746 ve sürgüne uğrayan Ahıska Türklerinden 32.577 kişi olmak üzere, toplamda 934.354 kişi Türkiye'de sığınma aramıştır. Suriye'de Mart 2011'den itibaren sürmekte olan iç çatışmalar nedeniyle, bölgedeki yardıma muhtaç insanların ihtiyaçlarının karşılanmasında, etkin bir rol oynayan Türkiye'de, Uluslararası koruma talep eden Suriyeliler için açık sınır politikası, zorla geri göndermeme, kalma süresinin sınırlanmaması ve kamplarda insani yardımın sağlanması ilkeleri çerçevesinde, geçici bir koruma sistemi oluşturulmuştur (Ergüven, Özturanlı, 2013: 1012-1014).

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik, 25.05.2015

Grafik 1: Türkiye'de Yıllara Göre Düzensiz Göçmen Sayısı (1998-2014)

2011 yılının Mart ayında, iç karışıklıkların başlamasından bu yana, günden güne artan sayıda Suriye vatandaşı Türkiye'ye uluslararası koruma bulmak amacıyla gelmektedir. Türkiye bu kişilere "geçici koruma" sağlamaktadır. Suriye'deki insan hakları ihlallerinde 2012 ve sonrasında ortaya çıkan hızlı artış, insani yardım ihtiyaçlarında dramatik artışları da beraberinde getirmiştir. İç karışıklıkların başlamasından bu yana, Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye Cumhuriyeti bu durumdan etkilenen Suriye vatandaşları için "açık kapı" politikası izlemiştir (http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560, 04.04.2015). BMMYK'nın verilerine göre Dünya genelindeki Suriyeli sığınmacıların sayısı 3.977.211 olup; bu kişilerin 1.700.000'i Türkiye'de bulunmaktadır (<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, 12.05.2015).

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik, 25.05.2015

Grafik 2: 2014 Yılında Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyruk)

Sığınmacılara cinsiyete göre bakıldığında sığınma talebinde bulunan erkeklerin sayısının, sığınma talebinde bulunan kadınlara göre daha fazla olduğu söylenebilir. Tablo 3'te de bu durum görülmektedir. 2011 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne sığınma talebi için başvuran kişilerin büyük bir kısmı 18-59 yaş kadın ve erkeklerdir.

Tablo 2: Türkiye'ye Sığınma Talebi İçin Başvuran Kişilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı (Ocak 2015)*

	0-4 Yaş		5-11 Yaş		12-17 Yaş		18-59 Yaş		60+	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Afganistan	277	271	739	808	651	1052	2224	3855	80	114
İran	234	248	379	454	294	390	3021	1198	86	88
İrak	1027	1057	233	1996	1291	1709	905	1283	416	403
Somali	82	108	176	190	191	240	175	192	21	22
Diğer	564	692	861	967	686	793	3150	3502	141	151
Toplam	2184	2376	3964	4415	3113	789	2809	4045	152	778
Genel Toplam	4560		8379		7318		34.924		1522	

Kaynak: <http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr%2821%29.pdf>, 01.05.2015.

* Rakamlara Suriyeliler yansıtılmamıştır.

3. Türkiye'de Sığınmacı Kadınlar: Isparta Örneği

3.1. Sosyo-Ekonomik Durumuyla Isparta İli ve Sığınmacılar

Isparta İli, Akdeniz Bölgesi'nin batı bölümünde ve iç kesiminde yer alır. "Göller Bölgesi"nin merkezi konumundadır. Isparta doğudan Konya'nın Beyşehir, Doğanhisar ve Akşehir ilçeleri; kuzeyden Afyon'un Çay, Şuhut, Dinar ve Dazkırı ilçeleri; batıdan Burdur'un Merkez, Ağlasun ve Bucak ilçeleri; güneyden ise Antalya'nın Serik ve Manavgat ilçeleri ile komşudur. İl'de Merkez ilçe ile birlikte, Aksu, Atabey, Eğirdir, Gelendost, Gönen, Keçiborlu, Senirkent, Sütçüler, Şarkıkaraağaç, Uluborlu,, Yalvaç ve Yenişarbademli olmak üzere 13 ilçe vardır. Merkez ilçeden sonra gelen en büyük ilçe merkezi Yalvaç'tır. En az nüfuslu ilçe ise Yenişarbademli'dir (<http://www.ispartakulturturizm.gov.tr/TR,71016/isparta-hakkinda.html>, 01.05.2015).

Isparta İli'nin nüfusu, 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 417.774'tür. 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre İl'in

kilometre kareye 50 kişi olan nüfus yoğunluğu, 98 olan ülke nüfus yoğunluğunun altındadır. Isparta ili 2013 yılı yıllık nüfus artış hızı %2,66'dır. Bu oran ile %13,66 değerini alan Türkiye değerinin altındadır. Aynı yılda 6 yaş üzeri nüfus için okuryazarlık oranı 96,72'dir. 2012-2013 yılları için Isparta ilinin %-2,6 net göç hızı ile göç verdiği anlaşılmaktadır.

İl'i karakterize eden zirai faaliyetler içinde meyvecilik başta gelmektedir. Elma, kiraz, kayısı, vişne ve üzüm yetiştiriciliği meyve ürünleri içinde önemli yere sahiptir. Ülkemizde çok büyük bir oranla başı çeken gül üreticiliği yanında hububat, baklagiller ve endüstri bitkileri de Isparta tarımında önemli bir yer teşkil eder. Göller yöresinin merkezi konumundaki Isparta ili, büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvancılığı ile tatlı su balıkçılığının yapıldığı önemli merkezlerden biridir. Isparta İlinin ekonomisi eski çağlarda bez dokumacılığı ve deri işlemeciliği gibi küçük sanat dallarına bağlı iken, orta çağlarda tuz, şarap, koku ve renk veren bitki ihraç eden bir şehir durumuna gelmiştir. Bölge arazisinin kokulu ve tıbbi bitkileri yetiştirmeye müsait olması nedeniyle gülcülük başlamış ve yurdumuzun yegâne gülyağı ihracatı yapan bölgesi durumuna gelmiştir. Yine geçmişin basit dokumacılığı zamanla gelişerek, yerini halıcılık sanayiine bırakmış, bu yüzden bölgenin en büyük halı pazarı durumuna gelmesi ilin ticari hayatına canlılık kazandırmıştır. Isparta ili, belirli yörelerde halen işletilen veya işletilebilir potansiyele sahip ekonomik değerde ve günümüz teknolojileriyle üretim imkânı bulunmayan (ekonomik olmayan) değerde metalik maden, endüstriyel hammadde ve enerji hammadde kaynakları bakımından çeşitli kaynaklara sahiptir. Bu kaynaklar, kükürt, kömür, pomza, tras, barit, kum ve çakıl yatakları, kireçtaşı ve kil yatakları, mermer ve krom olarak sıralanabilir (TÜİK, Eylül 2014:XIII, 87).

Isparta il merkezinde 2 adet küçük sanayi sitesi (KSS) faaliyet halindedir. Bunun haricinde Eğirdir, Keçiborlu, Şarkikaraağaç ve Yalvaç ilçelerinde de KSS'leri faaliyette olup il genelindeki yaklaşık 2.200 adet işyeri bulunan bu KSS'lerinde 5 bin civarında kişiye istihdam sağlanmaktadır. Bu işyerlerinde daha çok mobilya imalatı, marangozluk ve oto tamirciliği firmaları faaliyet göstermektedir (<http://www.ispartakulturturizm.gov.tr/TR,71016/isparta-hakkinda.html>, 01.05.2015).

Isparta ilinin işsizlik oranı 2013 yılı için %8,7, işgücüne katılma oranı %54,2 ve istihdam oranı %49,5'tir. İl'de 1992 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi kurulmuştur. Önemli bir turizm bölgesi Davraz'dır. Davraz Dağı-Karlıyayla Kış Sporları Turizm Merkezi, Isparta il merkezinin 26 km güneydoğusunda bulunur. 17.02.1995 tarihinde Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir (TÜİK, Eylül 2014:XIII, 87).

İl özellikle eğitim ve sağlık alt yapısının iyiliğiyle öne çıkmaktadır. Eğitim düzeyi Türkiye ortalamasının üstündedir. Örneğin 2012 yılında Yüksek Öğretime Geçiş Sınavı'nda (YGS) Isparta ili tüm puanlarda Türkiye sıralamasında 8. sırada yer almışken; 2013 yılı YGS sonuçlarına göre 5. Sırada yer almıştır (<http://isparta.meb.gov.tr/www/2013-yili-ygs-isparta-ili-basari-durumu/icerik/177>, 01.05.2015).

Isparta sığınmacıların yerleştirildiği uydu kentlerden biridir. Isparta'ya sığınmacılar ilk defa 2007 yılında gönderilmiştir. Irak, İran, Somali, Eritre, Afganistan, Filistin gibi çeşitli ülkelerden kaçarak Birleşmiş Milletler

Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin koordinatörlüğünde Türkiye'ye gelen ve Isparta'ya yönlendirilen sığınmacıların bir kısmı devlet tarafından gösterilen pansiyonlarda, bir kısmı da evlerde kalmaktadır. Pansiyona yerleştirme tercihinde öncelik; aileler, kadınlar, çocuklar ve genç kızlara verilmektedir. Isparta Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan alınan bilgiye göre şu anda pansiyonlarda 130 kişi yaşamaktadır. Vakıf tarafından sığınmacılara şehrin 30 farklı noktasında günde iki defa yemek verilmektedir. Bunun dışında kirada oturan ailelere ayda 50 TL yardım yapılmaktadır. Sığınmacılara sağlık hizmetleri de verilmektedir. Hastanelerdeki sağlık işlemlerinin tümü 9 ile başlayan yabancı kimlik numarası üzerinden yürütülmektedir ve ücretsizdir. Bazı sığınmacılara Halk Eğitim Merkezi tarafından Türkçe kursu da verilmiştir. Bazı sığınmacı kadınların dilencilik yaparak yardım istedikleri de görülmektedir. Çocuklara eğitim imkânı tanınmaktadır.

Çalışabilir yaşta olan erkek nüfus; sanayideki küçük işletmelerde, kaynakçılık, tornacılık, kaportacılık, oto tamirciliği, terzilik, çaycılık gibi işleri kayıt dışı olarak yapmaktadır. Bir kısmı gündelik işler, inşaat işçiliği ya da bağ, bahçe işlerine gitmektedirler. Sığınmacılar arasında İngilizce, Farsça ve Arapça dersi verenler de bulunmaktadır. Bazı sığınmacıların uluslararası sosyal ağlar ya da akrabaları tarafından bu süreçte ekonomik olarak desteklendikleri görülmektedir. Kentte şu anda Suriyeli sığınmacılar da bulunmaktadır. Kentteki Suriyeli sığınmacılar ise Güneydoğu illerimizdeki sığınmacı kamplarından kendi istekleri ile ayrılanlardan oluşmaktadır. Suriyeli nüfusun eğitim seviyesi yüksektir. Dış hekim, avukat, mühendis, bilgisayar mühendisi, kimyacı gibi iş ve mesleklere sahip olan nüfusun şehirle uyumunun hızla geliştiği bulgulanmıştır. Suriyeli sığınmacıların ortak hareket etme, kader birliği noktasındaki kabiliyetlerinin yüksekliği dikkat çekicidir (<http://www.milliyet.com.tr/isparta-da-siginmacilar-kente-uyum-sagladi-isparta-yerelhaber-415050/>, 04.11.2014).

3.2. Alan Araştırması

3.2.1. Araştırmanın Tanıtımı

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı: Araştırmanın amacı Isparta'da yaşayan kadın sığınmacıların demografik profilini ve yaşadıkları problemleri ortaya koymaktır.

Araştırmanın Yapılışı ve Çalışanlar: Araştırmanın amacı doğrultusunda ankete katılanlara 33 soru yöneltilmiştir. Bu kapsamda, demografik sorular ve yaşanan sorunları ortaya çıkaracak sorular olmak üzere iki bölümden oluşan anket formu cevaplandırılmıştır. Anket, Isparta'da sığınmacıların yerleştirildikleri kamplarda yüzyüze gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Evren ve Örnekleme: Araştırma Isparta'da sığınmacı kamplarında ve evlerde kalan kadınlarla gerçekleştirilmiştir. Bu kamplarda ve evlerde kalan toplam 49 kadın sığınmacı araştırmaya katılmıştır. Anket verileri SPSS programında işlenerek analiz edilmişlerdir.

3.2.2. Değerlendirme ve Bazı Önemli Bulgular

3.2.2.1. Anket Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Tablo 3: Ankete Katılanların Yaşı

<i>Yaş</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>15-20</i>	2	4,1
<i>21-30</i>	15	30,6
<i>31-40</i>	16	32,7
<i>41-50</i>	11	22,4
<i>50+</i>	5	10,2
<i>Toplam</i>	49	100,0

Ankete katılanların yaş dağılımına bakıldığında en yüksek katılımın %32,7 ile 21-40 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bu yaş aralığını sırasıyla %30,6 ile 21-30, %22,4 ile 41-50 yaş aralıkları takip etmektedir.

Tablo 4: Eğitim Durumu

<i>Eğitim Durumu</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>İlkokul</i>	5	10,2
<i>Ortaokul</i>	4	8,2
<i>Üniversite lisans</i>	1	2,0
<i>Hiç okula gitmemiş</i>	37	75,5
<i>Toplam</i>	47	95,9
<i>Cevapsız</i>	2	4,1
<i>Genel Toplam</i>	49	100,0

Ankete katılanların %75.5 i hiç okula gitmemiş, %10,2'si ise lise mezunudur.

Tablo 5: Okuma-Yazma Bilme Durumu

<i>Okuma Yazma</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evet</i>	19	38,8
<i>Hayır</i>	25	51,0
<i>Az</i>	1	2,0
<i>Toplam</i>	45	91,8
<i>Cevapsız</i>	4	8,2
<i>Genel Toplam</i>	49	100,0

Ankete katılanların %51 i okuma-yazma bilmediğini ifade ederken, %38,8'i ise okuma yazma bildiğini söylemiştir.

Tablo 6: Medeni Durum

<i>Medeni Durum</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evlî</i>	25	51,0
<i>Bekâr</i>	8	16,3
<i>Dul</i>	15	30,6
<i>Toplam</i>	48	98,0
<i>Cevapsız</i>	1	2,0
<i>Genel Toplam</i>	49	100,0

Ankete katılanları %51 i evli, %15'i ise duldur.

Tablo 7: Çocuğunuz Var mı?

<i>Çocuk</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evet</i>	35	71,4
<i>Hayır</i>	9	18,4
<i>Toplam</i>	44	91,8
<i>Cevapsız</i>	5	10,2
<i>Genel Toplam</i>	49	100,0

Tablo 8: Çocuk Sayısı

<i>Çocuk Sayısı</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>1</i>	1	22,4
<i>2</i>	8	16,3
<i>3</i>	5	10,2
<i>4</i>	3	6,1
<i>5</i>	4	8,2
<i>6</i>	2	4,1
<i>6+</i>	3	6,0
<i>Toplam</i>	37	75,5
<i>Cevapsız</i>	12	24,5
<i>Genel Toplam</i>	49	100,0

Ankete katılanların %71.4'ünün çocuğu vardır ve bu kişilerin %53'ünün çocuk sayısı 2 ve üzeridir.

Tablo 9: Aylık Gelir

<i>Gelir Çeşidi</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Yardım</i>	6	12,2
<i>500</i>	1	2,0
<i>225</i>	3	6,1
<i>Para yok</i>	2	4,1
<i>190</i>	3	6,1
<i>Belli değil</i>	1	2,0
<i>100</i>	3	6,1
<i>140</i>	1	2,0
<i>Toplam</i>	20	40,8
<i>Cevapsız</i>	29	59,2
<i>Genel Toplam</i>	49	100,0

Katılımcıların %12,2'si yardım aldığını, düzenli bir gelirleri olmadığını belirtmişlerdir. Yardım aldığını belirtenler bu yardımların yeterli olmadığını da belirtmişlerdir.

3.2.2.2. Anket Katılımcılarının Sosyo-Ekonomik Durumları ve Problemleri

Yukarıdaki verilerin yanısıra Isparta'da yaşayan kadın sığınmacılarla yapılan görüşmeler sonucu aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre Türkiye'ye sığınmacı olarak gelip Isparta'da ikamet eden bu kadınların:

- %87.8'inin geldikleri ülke büyük oranda Somali'dir (Pansiyonda kalan katılımcıların en erken pansiyona yerleştiği tarih 2009'dur).
- %85.7'si nin ülkelerini terketme nedeni ülkelerindeki savaştan dolayı can güvenliklerinin olmayışydı.
- %34.7'si Türkiye'ye tek başına sığınmıştır.
- %73,4'ü devlet pansiyonunda kalmaktadır.
- %49'u ev kadınıdır. %10'nunun da mesleği yoktur.

- Ana dilinin dışında %61.2'si Arapça bilmektedir. Türkçe konuşabilenlerin oranı %6.1'dir.
- Büyük oranda (%93.9) İslam Dini'ne mensuplardır.
- Çoğunluğunun 2010 yılında geldiği görülmektedir (%28.6).
- Çocuklarının çoğunluğu eğitimlerine devam etmektedirler. Okula giden çocukların çoğunluğu okulda herhangi bir sorun yaşamamaktadır. Çocukların %2'sinin iletişim problemleri yaşadıkları, %2'sinin okuldaki diğer çocuklara özendiği, %2'sinin ise yabancı diye dışlandığını hissettiği ifade edilmiştir.
- Büyük çoğunluğu (%59.2) Türkiye'de yaşamak istemediğini, niyetinin başka bir ülkeye gitmek olduğunu ve bunun için başvuruda bulunduğunu belirtmiştir. Hangi ülkeye gitmek için başvuruda bulunduğu sorulduğunda %22.4'ü ABD'ye, %12.2'si BM tarafından nereye yerleştirilirse oraya giderim, %10.2'si Avrupa'ya cevabını vermişlerdir. Sadece 1 kişi Türkiye'den ayrılmak istemediğini belirtmiştir. Katılımcıların %20.4'ü daha iyi bir hayat yaşamak için, %8.2'si iş imkanının daha fazla olacağını düşündüğü için başka ülkeye gitmek istediğini belirtmiştir.
- %67.3'ü kendi ülkelerindeyken düşük gelire sahip fakirler arasında olduklarını, %18.4'ü orta gelir düzeyinde olduklarını, %6.1'i ise yüksek gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir. Şu an içinde buldukları durum sorulduğunda katılımcıların %91.8'i düşük gelire düzeyinde olduklarını ifade ederek çalışmamaktan ve parasızlıktan şikayet etmişlerdir. Katılımcıların sadece %4.1'i çalıştığını belirtmiştir.
- Doktora rahatlıkla ve ücretsiz gittiklerini belirtmişlerdir. Ancak ilaçlar için ve gözlük için ödenen katkı payından şikayetçi olmuşlardır. Pansiyonda kalan kadınlardan biri verem hastası olduğunu belirterek raporunu ve aldığı ilacı göstermiştir.
- Pansiyonda kalan bazı sığınmacılar birbirleriyle anlaşamadıklarını belirterek, kaldıkları odaların küçük olmasından, temiz olmadığından, yeterince beslenememekten ve ilgisizlikten dolayı şikayetçi olmuşlardır.
- Mültecilerin, sığınmacıların sahip oldukları yasal hakları bilip bilmediği sorulduğunda evet cevabı veren çıkmamıştır.
- Şu anda Türkiye'de bulunmaktan mutluluk duyup duymadıkları sorulduğunda yukarıda tüm şikayetlere rağmen %34.7'si evet, %30.6'sı hayır cevabını vermişlerdir.

SONUÇ

Hem kadın, hem göçmen olmak. Her açıdan dezavantajlılık... Dilini bilmediği, kimseyi tanımadığı bir ülkede yalnız bir kadın olmak ya da çocuklarıyla beraber yapayalnız kalmak. Üstelik eşini, çocuklarını, sevdiklerini kaybetmiş, kalbinde acılarla geldiği ülkede ne olacağını bilmemenin verdiği mutsuzluk, belirsizlik.

Büyük çoğunluğunu Somalili kadınların oluşturduğu sığınmacı kadınlarla yapılan çalışma sonucunda yukarıda da belirtildiği gibi kadınların çok büyük bir kısmının Türkçe bilmediği görülmüştür. Özellikle pansiyonda kalanlar pek dışarı çıkmadıklarından sadece kendi dillerini konuşmakta, Türkçe

öğrenme imkanı bulamamaktadırlar. Yaşanılan ülkenin dilini bilmemek kendini ifade edememek anlamına geldiğinden bir problem yaşandığında sıkıntılı bir durum oluşturacaktır. Bazı sığınmacılar Türkçe bilen çocukları vasıtasıyla bu sıkıntıyı aşmaktadırlar. Türkçe kursu mutlaka verilmelidir. Pansiyonda yaşayan kadınlar için yaşadıkları yerde Türkçe kursu düzenlenebilir. Görüşme esnasında pansiyonda kalan bir sığınmacı kadının gönderildiği ülkeden tekrar Türkiye'ye geri gönderildiği (nedeni söylenmedi) ve bu nedenle çok ağır bir depresyona girdiği anlatıldı. Psikolojik desteğe ihtiyacı olan sığınmacılara psikolojik destek verilmelidir.

Kadın sığınmacıların her ne kadar başlarını sokacakları bir yer varsa da ülkelerinden, sevdiklerinden ayrı olmanın verdiği sıkıntı bir yana bazı temel insani ihtiyaçlarını bile karşılayamadıkları görülmüştür. Sığınmacı kadınların bazıları birkaç işte çalıştıklarını ancak paralarını alamadıklarını, ısrarcı davrandıklarında polise şikayet edilmekle tehdit edildiklerini belirttiler. Bazıları yardımlarla hayatlarını sürdürdüklerini, hatta dilendiklerini söylediler.

İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 23. maddesinde çalışmanın bir insan hakkı olduğu vurgulanmaktadır. Sığınmacıların çalışmalarına izin verilmemesi insan haklarına aykırı bir durum teşkil etmektedir. Çalışma hakkı verilmediğinde kişiler ya kayıt dışı çalışmakta ya da işverenler tarafından parası eksik ödenerek hatta hiç ödenmeyerek iyice sömürülmektedir. Çalışmayan, hiçbir geliri olmayan ve yaşamsal ihtiyaçlarını bile karşılayamayan insan açlıkla ve hastalıklarla karşı karşıya kalabilir, fuhuşa sürüklenebilir, para kazanmak için suça bulaşabilir, bütün bunların dışında ülkemize karşı olumsuz duygular içinde olabileceğinden halkımızla kaynaşamayabilir. Dışlandığını, yapacak bir şeyin kalmadığını düşünen insanlar yasal olmayan yollara başvurabilirler. Yerel yönetimler işgücüne ihtiyaç duyulan alanlarda çalışabilecek durumdaki sığınmacıları yetenekleri doğrultusunda İŞKUR vasıtasıyla mesleki eğitime tabi tutup, istihdam edebilirler. Hasta bakımı, halı, kilim dokumacılığı, çocuk bakıcılığı kursları açılacak kurslardan olabilir. Yukarıda bahsedilen Adıyaman'daki halı kursu örneğinde olduğu gibi sığınmacı kadınlara halı kursunda geleneksel halı, kilim dokuma yöntemleri öğretilip, dokudukları halıların satılması için gerekli çalışmalar yapılırsa hem meslek öğrenmiş olurlar, hem de bir gelirleri olur. Bunların dışında kadınlara kendi yöresel yemeklerini yapıp satabilecekleri yerler tahsis edilebilir.

Kesinlikle çalışamayacak durumda olan ve herhangi bir kurumdan yardım almayan yoksul durumdaki kadınlar için her ay belli bir miktar para tahsis edilebilir. Isparta Müftülüğü'nden bir yetkiliyle görüşülerek ihtiyaç sahibi sığınmacılar için herhangi bir çalışmaları olup olmadığı sorulduğunda bireysel yardımlarda bulunduğu, başka herhangi bir çalışma olmadığı belirtilmiştir.

Görüşmeler Ramazan ayında yapıldı ve kadınlar iftarda sıkıntı çektiklerini anlattılar. Camilerde fitre ve zekatların yoksul ülke insanımızın yanı sıra sığınmacılara da verilmesi önerilebilir. Sivil Toplum Kuruluşlarından İHH İnsani Yardım Vakfı'nın gönderdiği içerisinde un, şeker, makarna vs. olan Ramazan gıda paketini gösterdiler. Teşekkür ettiklerini ancak yeterli olmadığını ifade ettiler. Sivil toplum kuruluşlarının da muhtaç durumdaki sığınmacılarla alakalı olarak yerel otoritelerle işbirliğini arttırması

gerekmektedir. Destek vermek isteyen kişi veya kurumların ihtiyaç sahibi sığınmacılara ulaşmalarını sağlamak için iyi bir organizasyon gerekmektedir. Yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşlarının işbirliği bu noktada çok önemlidir.

Evlerde kalan sığınmacılardan çok yüksek ev kiralari istenmektedir. Yerli halkın oturduğu evlerden çok daha bakımsız, kullanışlı olmayan küçük evler için yerli halkın ödediği kiralardan çok daha fazlası alınmaktadır. Görüşmeye gidilen evlerden birine dayanılmaz rutubet kokusundan dolayı giremedik. Aileye neden başka eve taşınmadıkları sorulduğunda sığınmacı olduklarından dolayı ev sahiplerinin evlerini onlara kiralamak istemediklerini ve diğer evlerin kiralalarının çok pahalı olduğunu ancak bu tip evler bulabildiklerini belirtmişlerdir.

Sığınmacıların misafir değil, toplumun bir parçası olduğu düşünülerek politikalar üretilmelidir. Ülkelerindeki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelileri de düşündüğümüzde Türkiye'ye sığınan yabancılar için sağlık, eğitim, barınma ve fiziksel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik önemli bir bütçeye ihtiyaç duyulmaktadır. Burada uluslararası işbirliğinin önemi unutulmamalıdır.

Isparta'da görüşülen yalnız veya çocuklarıyla gelmiş bazı kadın sığınmacılar ülkelerindeki savaş nedeniyle geriye dönmelerinin çok uzak bir ihtimal olduğunu söylemişlerdir (Bazı kadınlar eşlerinin Eş şebap örgütü tarafından öldürüldüğünü, ülkelerinde kimseleri olmadığını ve dolayısıyla artık geri dönmek istemediklerini belirtmişlerdir) Düşük eğitim ve vasıf seviyeleri de göz önüne alındığında ABD, Kanada veya herhangi bir AB ülkesine kabul edilmelerinin uzak ihtimal olduğu görülmektedir. Dolayısıyla buradaki yalnız kadınların ve çocukların Türkiye'de ömür boyu yaşayacakları düşünülerek politikalar yapılmalıdır. Nüfusumuzun gittikçe yaşlandığı düşünüldüğünde anneleriyle beraber gelen veya refakatsiz sığınmacı çocukların ülkemiz çocuklarıyla eşit koşullarda eğitim görmesi ve entegrasyonlarındaki problemlerin saptanıp çözülmesi gerekir.

Bu harcamalar bazı çevreler tarafından “muhtaç durumdaki Türk vatandaşlarına harcanması gerekir” şeklinde eleştirilere de maruz kalmaktadır. “Komşusu aç iken tok olan bizden değildir” anlayışıyla yetiştirilen bizler için ölümden kaçıp, bize sığınan komşularımıza ve diğer çaresiz insanlara yönelik bu eleştiriler anlamsızdır.

KAYNAKÇA

- Buz, Sema (2007), “ Göçte Kadınlar: Feminist Bir Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt:18, Sayı:2, s.37-50.
- Çakmak Sermin (2010), “Değişen Hayatların Görünmez Sahipleri: Göçmen Kadınlar”, *FE Dergi* 2, Sayı:2, s.50-64.
<http://cins.ankara.edu.tr/goc3.pdf>
- Dalar, Mehmet ve Diğerleri (Aralık 2013), “Bolu'daki Iraklı Sığınmacıların Sosyal ve Ekonomik Sorunları: Saha Çalışmasına Dayalı Bir Analiz”, *Alternatif Politika*, Cilt 5, Sayı 3, s. 341-359.
- Dedeoğlu, Saniye ve Çişel Ekiz Gökmen (2011), *Göç ve Sosyal Dışlanma, Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar*, Efil Yayınevi, Ankara.
- Ergüven, Nasıh Sarp ve Beyza Özturanlı (2013), “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:62, Sayı:4, s.1007-1061.
<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, 12.05.2015.
<http://isparta.meb.gov.tr/www/2013-yili-ygs-isparta-ili-basari-durumu/icerik/177>, 01.05.2015.
http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560, 04.04.2015.
http://www.goc.gov.tr/icerik3/genel-bilgi_409_422_423, 30.03.2015.
http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik, 25.05.2015.
<http://www.hyd.org.tr/multecielkitabı/kitap5.asp?idm=mands>, 01.05.2015.
<http://www.ispartakulturturizm.gov.tr/TR,71016/isparta-hakkinda.html>, 01.05.2015
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, 01.05.2015
<http://www.milliyet.com.tr/isparta-da-siginmacilar-kente-uyum-saglad-i-isparta-yerelhaber-415050/>, 04.11.2014.
<http://www.refugeeinturkey.org/Turkiyede-iltica-Sureci-i7>, 01.03.2015
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>, 01.03.2015.
<http://www.unhcr.org.tr/?content=517>, 01.04.2015.
http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html, 02.02.2015.
- Karadağ Çaman, Özge ve Şevkat Bahar Özvarış (Ekim-Aralık 2010), “Uluslararası Göç ve Kadın sağlığı”, *Sağlık ve Toplum Dergisi*, Yıl:20,Sayı:4,
<http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/Makale-Goc.pdf>
- Keeley, Brian (2009), *International Migration: The Human Face of Globalisation*, OECD.

- Kılıç, Taner (2009), “Bir İnsan Hakkı Olarak İltica ve Türkiye Uygulaması”, *Mültecilik, Sorunlar, Tanıklıklar Ve Çözüm Önerileri*, Ed: Ümmühan Özkan, İHH İnsani yardım Vakfı Yayını, İstanbul.
- Levent, Lamia (Şubat 2015), “Mülteci Kadın Olmak”, *Aile Dergisi*, s.4-9. <http://www2.diyinet.gov.tr/DiniYay%C4%B1nlarGenelMudurlugu/DergiDokumanlar/Aile/2015/subat.pdf>
- Mazlumder (Mayıs 2014), Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu, <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/m/a/mazlumder-kamp-disinda-yasayan-suriyeli-kadin-siginmacilar-raporu.pdf>
- Özcan, Mehmet (2005), *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayını, Ankara.
- Şahin, Çiğdem (Aralık 2014), “ Türkiye’de Göçmen İşçiler Sorunu”, *Toprak İşveren Dergisi*, Sayı:104, s.20-29.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2013), *Türkiye ve Göç Yönetimi*, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:4, Ankara.
- Toksöz, Gülay (2006), *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- TÜİK (Eylül 2014), *Seçilmiş Göstergelerle Isparta 2013*, Ankara.
- Türkoğlu, Oğuzhan (2011), “Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:30, Sayı:2, s.101-118.
- UNHCR (2015), *Asylum Trends 2014*, <http://www.unhcr.org/551128679.html>, 03.05.2015.
- Vaghefi, Sanam (2014), “Devlet ve diaspora çıkmazında feminizm: Türkiye'deki İranlı sığınmacı kadınların toplumsal dışlanma ve gündelik direniş deneyimleri” *Fe Dergi* 6, No: 2, 51-61.
- Yılmaz, Abdurrahman (Kış 2014), “ Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri”, *Turkish Studies*, Cilt: 9/2.